

RODOLF SIRERA, «Paco Zarzoso: Sortir del Teatre amb fam de tempestes», dins la revista (*Pausa.*), núm. 37, 2015.

No deixa de ser curiós que la primera vegada que veiem Paco Zarzoso, una de les ànimes de l'Hongaresa, sobre un escenari sigui com a actor en una proposta de Carles Alfaro (*Basted*, 1990). Dic curiós perquè Alfaro i Zarzoso s'integraran aviat en la llista de «persones non grates» per al govern de la dreta, que puja al poder al País Valencià l'any 1995 i, a hores d'ara, encara continua. Així, a partir d'aquell moment, Alfaro no treballarà mai a un teatre públic valencià, i Paco Zarzoso, que ja ha començat a cridar l'atenció de la crítica (*El afilador de pianos és del 1992*) no rebrà excessiva atenció institucional: el sistema el mantindrà sempre *a la perifèria*.

Fins a l'any 1995, l'any de la *débâcle* de l'esquerra, Zarzoso treballa prou en contacte amb Alfaro; hi fa de tot, autor, actor i també director, encara que aquesta no és la seva principal tasca. Aquest 1995, simbòlica data, Lola López, Paco Zarzoso i Lluïsa Cunillé formen l'Hongaresa. Els anys immediatament posteriors són anys de gran activitat, a cavall entre Catalunya i un País Valencià encara

«resistent». Però a mesura que augmenta el prestigi minven les possibilitats de desenvolupar una tasca teatral regular i els espais teatrals —el *Circuit*— van fent-se cada cop més conservadors i s'abandonen les propostes de risc.

Però no volia jo parlar de la trajectòria de l'Hongaresa, ni de la dramaturgia de Paco Zarzoso, que ja ho fan i ho faran altres millor que jo. El que jo vull és fer referència a tres textos dels últims anys, en què Zarzoso, sol o en companyia, ha adoptat posicions de crítica, sarcàstica en uns casos, sagnant en uns altres, de la realitat social, política... i teatral del País Valencià. Vull fer-ho perquè, com diu el mateix Zarzoso, tot i que l'Hongaresa no acostuma a tractar temes polítics, en aquest cas —ens referim a la resistència ciutadana al pla de reforma del barri del Cabanyal projectat per l'Ajuntament de Rita Barberà— «estàvem massa enfadats com per no reaccionar». I la seva resposta va ser, òbviament, una resposta teatral: «El plan municipal para El Cabanyal supondría un vapuleo del patrimonio espiritual y arquitectónico del barrio. Este plan, encallado en los tribunales, pasa por prolongar la avenida de Blasco Ibáñez hasta la playa por mitad de El Cabanyal a costa del derribo de 1.600 viviendas. «Queríamos

denunciar la desprotección ciudadana ante la administración... [...] Vivimos en un archipiélago de caciques; las diputaciones, los ayuntamientos y las consejerías reparten el dinero de manera egoísta y según les conviene.»

L'obra que va sorgir com a conseqüència d'aquest cabreig va ser *El alma se serena*, escrita per Paco Zarzoso i Lluïsa Cunillé a finals de 2009 i que va publicar el 2012, en una magnífica edició, Mediavaca; una obra que, segons Javier Vallejo, crític de teatre d'*El País*: «es un juego de ingenio enraizado en la tradición de la comedia del disparate, un alarde de humor verbal al servicio de un argumento mínimo, extraído de la actualidad. [...] En *El alma se serena* hay, en fin, suaves andanadas contra la corrupción y el nepotismo endémicos. Es teatro con alma de cabaré político.»

Aquestes «suaves andanadas» es van convertir en un violent atac frontal quan Paco Zarzoso, amb la col·laboració de Begoña Tena, escriu *Paco e Isabel*, peça per incloure a l'espectacle *Zero responsables*, de l'any 2010, resposta del món del teatre valencià a l'actitud de la Generalitat que presidia Francesc Camps arran de l'accident del metro a la

ciutat de València (2006, 43 morts). *Paco e Isabel* és teatre polític pur, possiblement la peça més virulenta de les que formaven part de l'espectacle. Paco i Isabel són el president Camps i la seva dona, farmacèutica de professió, caracteritzats de moderns Macbeth i Lady Macbeth, fent antesala per ser rebuts pel Papa (que va venir a València per aquelles dates i no interessava el rebombori de l'accident del metro), a qui un insegur i megalòman President vol regalar el Sant Calze de la Catedral, que duu en una bossa de plàstic de Mercadona i no de Loewe, que hauria estat més correcte, com diu ell mateix.

L'obra va tenir un gran ressò. I una prova del poder pertorbador del teatre és que va causar la dimissió del Vice-rector de Cultura de la Universitat, on s'havia d'estrenar, el qual es va negar, malgrat les pressions del rector, pressionat alhora pel President, a prohibir la representació.

Aquesta trilogia d'obres contra el sistema la coronaria Zarzoso amb una peça crec que poc coneguda, escrita en solitari, i no com a obra de teatre sinó com a ponència presentada al Congrés *Metodologías teatrales aplicadas a las nuevas dramaturgias contemporáneas*, que va tenir lloc

a la Facultat de Filologia de la Universitat de València el desembre de 2011. La ponència/obra de teatre es diu *Entremés para mayordomo, autor dramático y plumero*. Si a les dues obres anteriors Zarzoso disparava contra l'Ajuntament i la Generalitat, en aquesta ho fa contra els Teatres de la Generalitat, contra la seva directora general, l'únic currículum professional de la qual, que la va fer pujar al poder i l'ha mantingut en els últims deu anys, és ser germana d'un veterà polític del PP. Però, sobretot, contra el responsable de producció dels Teatres de la Generalitat, home de teatre de la generació anterior, la meua, convertit per les circumstàncies en agent de l'autoritat. El text, molt centrat en aquesta persona, és, al capdavant, una crítica sagnant a la política teatral de la Generalitat.

MAYORDOMO: Siento decirle que la programación de los próximos cinco años está cerrada con danzas del vientre, faquires post-dramáticos y autores valencianos.

AUTOR: ¿Autores valencianos?

MAYORDOMO: Sí, autores valencianos contemporáneos... ¿No es lo que tanto han reivindicado ustedes?

AUTOR: ¿Contemporáneos de quién? ¿De Lope de Vega?

MAYORDOMO: Efectivamente...

AUTOR: Escúcheme... Soy consciente de la desgracia que cae sobre mí por no pertenecer a la generación de Lope, ni de Guillem de Castro, ni de Cardenal Benlloch... pero le juro por esta obra que ahora acuno entre mis brazos, que soy contemporáneo de usted...

MAYORDOMO: Qué sabrá usted de quién soy yo contemporáneo... [...] Yo entiendo que usted, en su casa, con sus padres, con sus hermanos, en la intimidad del hogar materno, e incluso con sus vecinos y amigos más condescendientes, se aventure a leerles un fragmento de sus obras... todos lo hemos hecho... ¿Quién no ha leído alguna vez un poco piripi algún poema de amor o desamor?... ¿Y quién no se ha atrevido, un poco piripi, a rasgar en la penumbra de la hoguera dos o tres acordes cantando una canción de Víctor Manuel o de Víctor Jara? Todos con un par de copas hemos cantado en el karaoke de la inconsciencia, y el mundo no por ello se ha

detenido... Pero de ahí, mi querido amigo, a querer estrenar en el coliseo más importante de la ciudad, hay una distancia infranqueable. [...] Al igual que usted entra aquí con esos zapatos desacordonados, sus obras también están desacordonadas... Y también sus personajes ingresan en escena desacordonados, y por eso no hay manera de seguirlos... y eso no lo digo yo solo... también lo dicen los críticos más prestigiosos de la ciudad... Porque le falta oficio e intuición... Para descifrar cualquiera de sus obras, sería necesario que todos los equipos de Teatres de la Generalitat nos dedicáramos en cuerpo y alma a la labor de entender esos estúpidos jeroglíficos... ¿Sabe los años que he necesitado para ordenar mi vida en actos, cuadros y escenas y así poder levantarme de la cama con los objetivos laborables y vitales bien definidos? Y sobre todo, ¿sabe lo que me ha costado llegar al segundo acto de mi vida quedándome como único galán de este cortijo? Yo le recomendaría que, antes de nada, aprenda a acordonarse los zapatos... le juro que lo mismo le diría si fuera usted mi hijo... Y una vez haya

aprendido a acordonar los zapatos... quizá pueda aprender a acordonar las palabras y darle a su canija escritura un sentido... Empiece de cero... tire esos zarrapastrosos zapatos desacordonados al primer contenedor de papel y empiece de cero... Mi suegra, escúcheme bien y no llore, aprendió a conducir con cuarenta y cinco años... y desde luego no es Ángel Nieto, pero la buena mujer, si no tiene que salir de su pueblo, se maneja de maravilla... Siga los pasos de mi suegra. *Piense que su escritura tampoco tiene por qué salir de su pueblo...*

El subratllat d'aquesta última frase és nostre. Tot seguit, l'Autor es pregunta:

¿Cómo es posible que este plumífero con plumaje de marabú sea el guardián del espejo donde todos los ciudadanos tenemos derecho a mirarnos? Este teatro, como todos los teatros —piensa el Autor— ¿no debería de ser un pulmón contra la asfixia del alma? ¿Qué hace entonces este bombero torero administrando nuestras variedades, repartiendo sin criterio alguno el vino de la tregua...? ¿Qué hace este trozo de corcho de belén futurista haciéndose

cargo de esta morada donde perpetrar revoluciones íntimas? ¿No será que este es el portavoz de la mayordomía mental de una parte de nuestros ciudadanos?

Finalment l'Autor se'n va fugint escales avall, mentre pensa:

Qué tiempos aquellos en que salías del teatro con hambre de tempestades, qué tiempos aquellos...

Per acabar, Paco Zarzoso, amb aquests «interludis» en el seu teatre, ha fet, *volens nolens*, algunes de les obres més crítiques que s'han escrit els últims anys sobre la situació política i cultural al País Valencià. Ho ha fet en la seva llengua d'escriptura, el castellà. No sabia dir si hi ha hagut un teatre amb una crítica tan virulenta entre l'escrit en català. Potser perquè el teatre valencià en català ha intentat sobretot ser un teatre de supervivència. O potser és perquè el teatre valencià en català ha abdicat majoritàriament de la crítica?